

МАРКЕТИНГ

DOI: 10.31388/2519-884X-104-111

УДК 337.85(4/8)

*Герасимів З. М., к.геогр.н., доцент,
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів
і природокористування України «Бережанський агротехнічний інститут»*

gerasymiv_z@ukr.net

*Луговий Б. В., к.і.н., доцент,
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів
і природокористування України «Бережанський агротехнічний інститут»*

lygovi78@ukr.net

*Соловей І. С., к.е.н., ст. викладач
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів
і природокористування України «Бережанський агротехнічний інститут»*

iryna_1978@ukr.net

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ

Анотація. У статті розкрито значення та особливості сучасного стану міжнародного туризму, досліджено динаміку міжнародних туристичних прибуттів, проаналізовано причини кризового стану в галузі туризму, економічний внесок від розвитку туристичного бізнесу, тенденції припливу прямих іноземних інвестицій у сферу туризму, розглянуто держави-лідери в рейтингу міжнародних туристичних прибуттів та за обсягами доходів від розвитку туризму, вивчено зміни на ринку туристичних послуг, окреслено перспективні напрями розвитку міжнародного туризму.

Ключові слова: міжнародний туризм, інвестиції, туристичні прибуття, туристичні потоки, глобалізація, ринок туристичних послуг.

JEL code classification F 20, Z 3

*Zoriana Gerasymiv, PhD, Associate Professor,
SS NULES of Ukraine “Berezhany Agrotechnical Institute”*

gerasymiv_z@ukr.net

*Bogdan Lugovyi, PhD, Associate Professor,
SS NULES of Ukraine “Berezhany Agrotechnical Institute”*

lygovi78@ukr.net

*Iryna Solovei, PhD, Senior Lecturer
SS NULES of Ukraine “Berezhany Agrotechnical Institute”*

iryna_1978@ukr.net

CURRENT TENDENCIES IN THE DEVELOPMENT OF IN- TERNATIONAL TOURISM

Abstract. The article analyzes modern realities that significantly influenced the development of the tourism sphere. It was noted that the participants of tourism activities faced new challenges, the requirements for the development and implementation of a tourist product, quality and safety requirements have changed. The market of tourist services has undergone certain corrections and is forced to work in conditions of new risks. The coronavirus pandemic has significantly affected the functioning of the tourism industry in various countries of the world. The restrictions caused by the spread of the disease caused huge losses to travel companies, defined a new format for their activities, and ensured a reassessment of the values of consumers of the travel product.

The article reveals the peculiarities of the current state of international tourism, the impact of the coronavirus pandemic on the tourism sphere. The importance of tourism as an important branch of the economy of many countries of the world and an important component of the modern way of life is analyzed. The impact of globalization on the development of international tourism is determined. The dynamics of international tourist arrivals were studied. Changes in tourist flows by world region are considered. The causes of the crisis in the tourism industry, the economic contribution from the development of the tourism business, and the trends in the inflow of foreign direct investment into the tourism sector are analyzed. The leading states in the ranking of international tourist arrivals and the amount of income from tourism development are considered. It was determined that in international tourism, specialized types of tourism, focused on a certain segment of tourism product consumers, are becoming important, new types of tourism activities are popular. Prospective directions for the development of international tourism are outlined.

Key words: international tourism, investments, tourist arrivals, tourist flows, globalization, market of tourist services.

Постановка проблеми. Сучасні реалії суттєво вплинули на розвиток туристичної сфери, перед учасниками туристичної діяльності постали нові виклики, змінились вимоги до розробки та реалізації туристичного продукту, якості та безпеки. Ринок туристичних послуг зазнав певних коректив та змушений працювати в умовах нових ризиків. Пандемія коронавірусної інфекції суттєво вплинула на функціонування туристичної індустрії в різних країнах світу, обмеження, викликані поширенням захворювання, завдали величезних збитків туристичним фірмам, визначили новий формат їх діяльності, забезпечили переоцінку цінностей споживачів туристичного продукту.

Аналіз сучасних досліджень і публікацій. Дослідженням сучасних тенденцій та перспектив розвитку міжнародного туризму займаються вчені: М. Логвин, О. Тараненко, М. Карпенко, Г. Шарм, О. Красовський, З. Атаманчук, Н. Бабіна, Л. Гальків, М. Троян, В. Школа, А. Андрєєва, А. Галицька, К. Дутка, О. Корнієнко, Т. Макаренко, О. Любіцева, А. Парфіненко, В. Зайцева та інші. Незважаючи на достатню кількість публікацій щодо розвитку міжнародного туризму, сучасні виклики, які стоять перед туризмом, потребують глибшого аналізу та вивчення особливостей функціонування міжнародного туризму та ринку туристичних послуг.

Мета роботи. Метою статті є аналіз сучасного стану розвитку міжнародного туризму, дослідження причин та наслідків кризового стану в галузі, визначення

перспективних напрямів розвитку міжнародного туризму.

Виклад основного матеріалу.

Туризм є важливою галуззю, яка забезпечує значні надходження до бюджету, сприяє економічному розвитку країн, створює можливості для реалізації потреби людей у відпочинку, оздоровленні, розширенні світогляду, ознайомленні з природою, культурою, традиціями та звичаями різних країн світу. Туризм виступає неодмінною складовою сучасного способу життя, забезпечує створення робочих місць, вливання валютних надходжень, сприяє розвитку пов'язаних з ним сфер та галузей, фінансує збереження природної та культурної спадщини, активізує інвестиційну діяльність, покращує інфраструктуру, збільшує доходи місцевого населення. В епоху глобалізації, диверсифікації різних видів діяльності, в тому числі й форм відпочинку, важливим є прагнення долучитись до світової культурної спадщини, отримати нові враження, збагатитись морально та духовно.

Глобалізація світового господарства, його регіоналізація та концентрація визначають сучасний розвиток міжнародного туризму. Туристична діяльність зазнає постійного впливу політичних, економічних, суспільних та природних факторів. Організація міжнародних туристичних подорожей повинна здійснюватись із гарантуванням безпеки туристів, врахуванням підвищеного ризику формажорних ситуацій в окремих країнах, політичної та економічної нестабільності

певних регіонів світу. Туризм є вразливою галуззю, обмеження, викликані пандемією, призвели до скорочення туристичних потоків, що вплинуло на транспортну галузь, готельний, ресторанний бізнес.

Міжнародним туризмом вважають подорож за межі постійного місця проживання особи з перетином кордону, що здійснюється з метою відпочинку, оздоровлення, задоволення пізнавальних інтересів та не передбачає здійснення оплачуваної діяльності. Тривалість такої подорожі може становити від однієї доби до одного року. Туристична діяльність здійснюється на основі поваги до різноманітності та мультикультурності різних народів.

Згідно із Законом України «Про туризм», до міжнародного туризму належать: в'їзний туризм - подорожі в межах України осіб, які постійно не проживають на її території, та виїзний туризм - подорожі громадян України та осіб, які постійно проживають на території України, до іншої країни [1].

Міжнародний ринок туристичних послуг визначається як складна впорядкована система, суб'єктами якої виступають виробники, постачальники, посередники та споживачі туристичних послуг, які взаємодіють з метою реалізації своїх інтересів у сфері купівлі-продажу туристичних послуг.

У 2020 році кількість міжнародних поїздок у світі через пандемію коронавірусу скоротилася на мільярд або 74%, а доходи галузі - на 1,3 трлн доларів США. Згідно з останнім Всесвітнім туристичним барометром ЮНВТО, кількість міжнародних туристів зросла майже втричі в січні-липні 2022 року (+172%) порівняно з тим самим періодом 2021 року. Це означає, що сектор відновив майже 60% рівня до пандемії. Стабільне відновлення відображає високий відкладений попит на міжнародні подорожі, а також пом'якшення або скасування обмежень на поїздки на сьогоднішній день (86 країн не мали обмежень, пов'язаних із COVID-19, станом на 19 вересня 2022 року) [2].

Приблизно 474 мільйони туристів здійснили міжнародні подорожі за цей період, порівняно зі 175 мільйонами за ті ж місяці 2021 року. За оцінками, у червні та липні 2022 року було зареєстровано 207 мільйонів міжнародних прибуттів, що вдвічі перевищує кількість за ті ж два місяці минулого року. Ці місяці становлять 44% від загальної кількості прибуттів, зареєстрованих за перші сім місяців 2022 року. Європа прийняла 309 мільйонів із цих прибуттів, що становить 65% від загальної кількості [2].

Таблиця 1

Кількість міжнародних туристичних прибуттів у 2010-2021 рр. за регіонами (млн осіб)

Регіони	2010	2019	2020	2021
Америка	151,8	219,3	69,9	89,1
Азія та Тихий океан	208,0	360,4	59,4	20,9
Європа	490,8	746,1	235,7	279,8
Близький та Середній Схід	56,1	69,9	19,0	14,5
Африка	50,5	68,5	19,9	17,9
Світ загалом	957,2	1,464	400,0	415,0

Кількість міжнародних туристичних прибуттів у 2021 році складала 415,0 млн осіб, що у 2,3 рази менше, порівняно із 2010 роком та у 3,5 разів менше, ніж у 2019 році. Найбільше скорочення

міжнародних прибуттів у 2021 році спостерігалось в Азійсько-Тихоокеанському регіоні - у 17,2 рази (із 360,4 млн. осіб у 2019 році до 20,9 млн осіб у 2021 році), найменше - у Європі - у

2,7 разів (із 746,1 млн осіб у 2019 році до 279,8 млн осіб у 2021 році).

В Америці кількість міжнародних туристичних прибуттів у 2021 році становила 89,1 млн осіб, що у 2,5 рази менше, ніж у 2019 році. На Близькому та Середньому Сході кількість прибуттів складала у 2021 році 14,5 млн осіб і скоротилась у 4,8 разів, порівняно із 2019 роком, в Африці – 17,9 млн осіб (у 3,8 разів менше, порівняно із 2019 роком) (Табл. 1).

Загальна частка туризму у ВВП може коливатися від 1% у країнах з диверсифікованою та високорозвиненою економікою до 10% у державах з більш-менш великим сектором туризму (Австрія – 8,5%, Німеччина – 0,9%, Великобританія – 1,9%, США – 1%, Іспанія – 4,2%). Важливо також відзначити, що в багатьох малих країнах цей показник значно перевищує середні значення (у різних острівних державах, так зокрема, туризм забезпечує більш ніж 50% ВВП, а саме, в Антигуа – 58%, на Бермудських островах – 35%, Багамських островах – 52%) [3].

Що стосується загалом місця європейського туризму на міжнародному ринку, то, за критерієм «туристичні прибуття», його частка у 2019 році становила 51%, за експортом туристичних послуг (доходів від туризму) – 39%. Європа має дуже розвинену туристичну інфраструктуру (колективні засоби розміщення (КЗР), тематичні парки, кафе та ресторани тощо) і великою кількістю рекреаційних зон, сприятливих для розвитку найрізноманітніших видів туризму (пляжного, гірськолижного, екскурсійного тощо). Крім того, в Європі найвища концентрація міжнародних туристських маршрутів, колосальні інвестиції в інфраструктуру, маркетинг і рекламу, розвинені міжрегіональні зв'язки. [4].

Економічна ситуація, загострена військовою агресією проти України, становить великий ризик погіршення. Поєднання підвищення процентних ставок у всіх основних економіках, зростання цін на енергоносії та продукти харчування та зростаючі

перспективи глобальної рецесії, як зазначено Світовим банком, є головною загрозою для відновлення міжнародного туризму до кінця 2022 і 2023 років [2].

Економічний внесок туризму (прямий валовий внутрішній продукт туризму) оцінюється в 1,9 трильйона доларів США в 2021 році, що перевищує 1,6 трильйона доларів США в 2020 році, але все ще значно нижче значення до пандемії в 3,5 трильйона доларів США. Європа та Америка зафіксували найсильніші результати за регіонами порівняно з 2020 роком, коли кількість прибуттів зросла на 19% і 17% відповідно, хоча вони залишилися на 62% і 63% нижче рівня 2019 року. Близько 61% експертів зараз бачать потенційне повернення міжнародних прибуттів до рівня 2019 року у 2024 році або пізніше, тоді як тих, хто вказує на повернення до допандемічного рівня у 2023 році, стало менше (27%) порівняно з опитуванням у травні (48%) [3].

Франція продовжує лідирувати в рейтингу міжнародних туристичних прибуттів у 2019 р., але займає лише третє місце за надходженнями (63,8 млрд дол. США), у той час як США посідає перше місце за обсягами доходу (214,1 млрд дол.) і третє за кількістю прибуттів (79,3 млн відвідувань). Іспанія, як і в попередні роки, є другою країною у світі за величиною доходу та першою в Європі (79,7 млрд дол. США), у той самий час займаючи друге місце у світі за кількістю іноземних прибуттів (83,5 млн). Китай посідає четверте місце за обсягами в'їзного турпотoku (65,7 млн), проте лише 11-те за надходженнями (35,8 млрд дол. США), у той час як Італія знаходиться на п'ятому місці за прибуттями (64,5 млн) і на шостому за надходженнями (49,6 млрд дол. США), поступаючись Сполученому Королівству (52,7 млрд дол. США). Німеччина за останні три роки спустилася на щабель униз і у 2019 р. посідала восьме місце [5].

Подорожі та туризм під час пандемії катастрофічно зменшилися, кордони були закриті, авіакомпанії змушені були залишити майже весь

авіапарк на землі, а багато з них закрилися одразу на декілька місяців. На сьогодні, коли галузь намагається відновитися в нових умовах, правила і норми, що постійно змінюються, роблять це завдання далеко не простим. Більше того,

представники цієї галузі повинні ретельно дотримуватись межі щодо залучення туристів, оскільки криза ще не закінчилася та виникають нові штами коронавірусу [6].

Таблиця 2

**Тенденції припливу прямих іноземних інвестицій у сферу туризму в 2019-2021рр.
(млрд дол. США) [2]**

Регіони світу	2019	2020	2021
Азійсько-Тихоокеанський регіон	25,8	21,2	17,3
Європа	11,9	8,3	7,6
Північна Америка	3,4	2,9	2,3
Країни Карибського басейну	10,9	7,5	5,8
Африка	9,7	7,1	6,7
Світ загалом	61,7	47,0	39,7

Спостерігається значне скорочення припливу прямих іноземних інвестицій у сферу туризму. У 2021 році обсяг таких інвестицій у світі складав 39,7 млрд дол. США (в 1,6 разів менше, ніж у 2019 році). В Азійсько-Тихоокеанському регіоні іноземні інвестиції у 2022 році склали 17,3 млрд дол. США (43,6 % від світових), в Європі – 7,6 млрд дол. США (19,1 %), в Африці - 6,7 млрд дол. США (16,9 %), в країнах Карибського басейну – 5,8 млрд дол. США (14,6 %), в Північній Америці – 2,3 млрд дол. США (5,8 %). У всіх регіонах зменшилось іноземне інвестування у сферу туризму, порівняно із 2019 роком (Табл. 2).

Пандемія коронавірусу на початку 2020 року дуже вплинула на стан і подальший розвиток практично всіх сфер світового господарства, у тому числі і туризму. Внесок індустрії туризму у світовий ВВП знизилася до 5.5%.

У 2019 році на чисельність зайнятих у сфері туризму складала близько 330 млн осіб, або 10,3 % загальної зайнятості у світі. За останніх два роки зайнятість на ринку туристичних послуг скоротились на 100-120 млн осіб, особливо відчутним таке скорочення було на підприємствах малого та середнього бізнесу у країнах, в яких туризм є основним джерелом доходів [2].

Такої важкої кризи в туристському бізнесі не спостерігалось з часів Другої світової війни. Проте будь-яка криза призводить не лише до негативних наслідків. Існують нові можливості та виклики цього серйозного випробування для всього туристичного ринку. Серед цих можливостей та викликів – прискорення процесів цифровізації туристських сервісів, більш активне впровадження сучасних технологій (наприклад, великих даних, штучного інтелекту, змішаної та доповненої реальності тощо), використання ідей економіки вражень, актуалізація індивідуального підходу до клієнта, а також екологічного аспекту туристського продукту, розширення географії туристських маршрутів тощо. Окрім того, очікувано посиляться важливість такого фактору, як безпека подорожей (включно із санітарно-епідеміологічною обстановкою місця перебування). Туристи віддаватимуть перевагу приватним турам у малих групах на внутрішніх курортах [7].

Міжнародний туризм як специфічна форма пропозиції і попиту перетворився на важливий елемент суспільного виробництва. Обмін послугами у сфері міжнародного туризму дає змогу країнам, які відвідують іноземні туристи, включати до складу свого національного багатства

природні ресурси у вигляді особливостей клімату, красот природи, а також культурних, історичних, релігійних, архітектурних та інших пам'яток. Міжнародна туристична діяльність розвивається у тісному взаємозв'язку з іншими аспектами міжнародного життя, тому темпи зростання її обсягу визначаються загальною кон'юнктурою світової економіки [8].

Міжнародний ринок туристичних послуг протягом останніх двох років зазнав значних змін, пов'язаних зі зростанням медичних ризиків поширення коронавірусної хвороби, психологічними факторами, необхідністю дотримання обмежень та вимог безпеки, зниженням фінансових можливостей населення, скороченням активності споживачів, зміною вимог до туристичного продукту, що, в свою чергу, призвело до скорочення попиту на туристичні послуги, зниження грошових надходжень від розвитку туризму, скорочення ВВП багатьох країн світу.

Криза 2020 року стала найсильнішим ударом по європейському туристичному ринку за всю його історію. Загалом, оцінки UNWTO, щодо спаду у Європі міжнародних поїздок у 2020 році порівняно з 2019 роком понад 65% виправдалися. Варто зазначити, що остаточний результат вказаної динаміки залежить від сценарію завершення пандемії, тривалості карантинних заходів, характеру урядової підтримки галузі, можливостей самих туристичних компаній протистояти кризі. Глибина спаду також визначатиметься ступенем залежності тієї чи іншої країни від міжнародного туризму і швидкістю переорієнтації туристських потоків на внутрішній ринок [4].

Основними напрямками формування ефективного механізму реалізації стратегічних завдань подальшого розвитку міжнародної туристичної діяльності і має бути: оптимально збалансовано державне та регіональне регулювання суспільно-економічних відносин у сфері організації та розвитку міжнародної туристичної діяльності, й також рекреації та туризму в цілому; забезпечення доступності

санаторно-оздоровчих та рекреаційно-туристичних послуг для всіх верств населення; ефективна інвестиційна політика [8].

Через зниження туристичних потоків спостерігається різке скорочення кількості робочих місць в туристичній сфері, зменшення обсягів державної підтримки, безповоротної втрати доходів від розвитку туризму, оскільки непродані потужності, на відміну від інших галузей, не можуть бути реалізовані пізніше.

У ситуації що склалася, важко точно спрогнозувати подальший розвиток туристичної галузі, проте найбільш ймовірними очікуваннями є наступні: зростання цінності та попиту на подорожі, зокрема далекі; активний розвиток екотуризму, підтримка місцевих спільнот, зростання ролі недалеких подорожей, сільського та природного туризму; повернення ділових поїздок, бізнес-мандрівок, розширення кола спілкування у подорожах та зростання популярності відпусток у компанії друзів; гнучкість, нові можливості та інтерес до високотехнологічних варіантів подорожей, зокрема, умовність поділу між різними напрямками бізнесу, абонемент на подорожі, створення власних островів круїзними компаніями тощо [7].

Висновки. У міжнародному туризмі важливого значення набувають спеціалізовані види туризму, орієнтовані на певний сегмент споживачів туристичного продукту, популярними є нові види туристичної діяльності, які передбачають поєднання відпочинку, оздоровлення, розваг, професійного розвитку. Впровадження онлайн-технологій в обслуговуванні туристів сьогодні носять глобальний характер. Організація віртуальних турів, замовлення турів, бронювання квитків, реклама, презентація туристичного продукту, розробка та впровадження бізнес-проектів в сучасному світі неможливі без інтернет-технологій. Використання інноваційних технологій дає змогу турфірмам бути конкурентоспроможними на світовому ринку туристичних послуг, приваблювати

нових споживачів та втриматись на плаву у непростий для туристичного бізнесу час.

Список використаних джерел

1. Давідов М. В. Організаційно-фінансове забезпечення інноваційної діяльності суб'єктів господарювання. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. № 9. С. 92-97.
2. Єрмаков О. Ю., Саранчук Г. М. Інноваційний розвиток зерновиробництва в сільськогосподарських підприємствах: монографія. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2011. 196 с.
3. Залізко В. Д., Мартиненков В. І. Сутність інноваційного розвитку економіки сільських територій. *Економіка АПК*. 2016. № 4. С. 66-71.
4. Мостенська Т. Л. Ризик-менеджмент як інструмент управління господарським ризиком підприємства. *Вісник Запорізького національного університету*. 2010. № 3(7). С.72-79.
5. Смолій Л. Інвестиційні аспекти формування інтелектуального капіталу в аграрному виробництві. *Галицький економічний вісник*. 2014. № 1. С. 62-69.
6. Yavorska T. I. *Small Business in Agriculture: Theory and Practice*. Kyiv: NNS IAE, 2020
7. Коноваленко А. С. Взаємодія суб'єктів маркетингового механізму. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2020. Вип. 1, № 21. С. 129-136.
8. Trusova N., Vasylyeva O., Kolokolchukova I., Konovalenko A., & Herasymenko I. Marketing support of corporate social responsibility of agri-food enterprises. *Scientific Horizons*. 2020. Vol. 25(7). P. 101-114. [https://doi.org/10.48077/scihor.25\(7\).2022.101-114](https://doi.org/10.48077/scihor.25(7).2022.101-114).
9. Remeikienė R. and Gasparėnienė L. (2017), Green farming development opportunities: The case of Lithuania, *Oeconomia Copernicana*. 2017. Vol. 8(3). P. 401-416.
10. Тебенко В. М., Болтянська Л. О. Проблеми та тенденції розвитку внутрішньої торгівлі Запорізької області [Електронний ресурс]. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. №17.
11. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 11.11.2022).
12. Міжнародний туризм повернувся до 60% допандемічного рівня в січні-липні 2022 року. *ЮНВТО*. URL: <https://www.unwto.org/news/international-tourism-back-to-60-of-pre-pandemic-levels-in-january-july-2022> (дата звернення 16.11. 2022).
13. Світовий туристичний барометр і статистичний додаток ЮНВТО, липень 2022 р. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/abs/10.18111/wtobarometereng> (дата звернення 17.11. 2022).
14. Тараненко Г. Г. Розвиток туризму в сучасних умовах: реалії та перспективи. *Ефективна економіка*. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2022/92.pdf (дата звернення 16.11. 2022).
15. Дехтяр Н. А. Світовий ринок туристичних послуг і пріоритети розвитку туризму в Україні: монографія. Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2021. 470 с.
16. Рибачук А. В., Журба І. Є., Заблоцька Р. О. Проблеми функціонування міжнародної туристичної індустрії в умовах глобальної пандемії. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2022. № 2. С. 203-210.
17. Логвин М. М. Карпенко Н. М. Тараненко О. О. Міжнародний та вітчизняний туризм в умовах пандемії: нові виклики та реальність. *Світова економіка та міжнародні відносини*. 2021. № 3. С. 29-34.
18. Семенов В. Ф., Ревенюк П. С. Організаційні аспекти ефективної міжнародної туристичної діяльності. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*. 2022. № 2. С. 65-78.
19. Завадських Г. М., Тебенко В. М. Інновації як фактор економічного зростання регіону. *Innovations and prospects of world science. Proceedings of the 6th International scientific and practical conference*. Vancouver, 2022. P. 904-911.
20. Yurii Kyrylov, Viktoriia Hranovska, Iryna Kolokolchukova, Alina Sakun, Kateryna Nikitenko, Yana Katsemir. Regional Diversification of Rural Territories with Limited Spatial Location of Green Tourism Objects. *Journal of Environmental Accounting and Management*. 2020. Vol. 8(4) P. 351-363.

References

1. Davidov M. V. Orhanizatsiino-finansove zabezpechennia innovatsiinoi diialnosti subiektiv hospodariu-vannia. Aktualni problemy ekonomiky. 2008. № 9. S. 92-97.
2. Iermakov O. Yu., Saranchuk H. M. Innovatsiinyi rozvytok zernovyrobnytstva v silskohospodarskykh pidpryemstvakh: monohrafiia. Nizhyn : Vydavets PP Lysenko M.M., 2011. 196 s.
3. Zalizko V. D., Martynenkov V. I. Sutnist innovatsiinoho rozvytku ekonomiky silskykh terytorii. Ekonomika APK. 2016. № 4. S. 66-71.
4. Mostenska T. L. Ryzik-menedzhment yak instrument upravlinnia hospodarskym ryzykom pidpryiemstva. Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. 2010. №3 (7). S.72-79.
5. Smolii L. Investytsiini aspekty formuvannia intelektualnoho kapitalu v ahrarnomu vyrobnytstvi. Na-lytskyi ekonomichnyi visnyk. 2014. № 1. S. 62-69.
6. Yavorska, T. I. (2012), *Small Business in Agriculture: Theory and Practice*, NNS IAE, Kyiv.
7. Konovalenko A.S. Vzaiemodiia subiektiv marketynhovoho mekhanizmu. Ekonomichnyi chasopys Skhid-

- noievro-peiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. 2020. Vyp. 1, № 21. S. 129–136.
8. Trusova, N., Vasylyeva, O., Kolokolchukova, I., Konovalenko, A., & Herasymenko, I. (2022). Marketing support of corporate social responsibility of agri-food enterprises. *Scientific Horizons*, 25(7), 101-114. [https://doi.org/10.48077/scihor.25\(7\).2022.101-114](https://doi.org/10.48077/scihor.25(7).2022.101-114).
 9. Remeikienė, R. and Gasparėnienė, L. (2017), Green farming development opportunities: The case of Lithuania, *Oeconomia Copernicana*, 8(3), 401-416.
 10. Tebenko V.M., Boltianska L.O. Problemy ta tendentsii rozvytku vnutrishnoi torhivli Zaporizkoi oblasti [Elektronnyi resurs] / V.M. Tebenko, L.O. Boltianska / Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky. – 2017. – №17.
 11. Pro turizm: Zakon Ukrainy vid 15.09.1995 r. № 324/95. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%DO%B2%D1%80#Text> (accessed 11.11.2022).
 12. Mizhnarodnyi turizm povernuvsia do 60% dopandemichnoho rivnia v sichni-lypni 2022 roku. YuNVTO. URL: <https://www.unwto.org/news/international-tourism-back-to-60-of-pre-pandemic-levels-in-january-july-2022> (accessed 16.11. 2022).
 13. Svitovyi turystychnyi barometr i statystychnyi dodatok YuNVTO, lypen 2022 r. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/abs/10.18111/wtobarometereng> (accessed 17.11. 2022).
 14. Taranenko H. H. Rozvytok turyzmu v suchasnykh umovakh: realii ta perspektyvy. Efektyvna ekonomika. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2022/92.pdf (accessed 16.11. 2022).
 15. Dekhtiar N. A. Svitovyi rynek turystychnykh posluh i priorityety rozvytku turyzmu v Ukraini: mono-hrafiia. Kharkiv : FOP Liburkina L. M., 2021. 470 s.
 16. Rybachuk A. V., Zhurba I. Ye., Zablotska R. O. Problemy funktsionuvannia mizhnarodnoi turystychnoi industrii v umovakh hlobalnoi pandemii. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Eko-nomichni nauky*. 2022. № 2. S. 203-210.
 17. Lohvyn M. M. Karpenko N. M. Taranenko O. O. Mizhnarodnyi ta vitchyzniani turizm v umovakh pandemii: novi vyklyky ta realnist. *Svitova ekonomika ta mizhnarodni vidnosyny*. 2021. № 3 . S. 29-34.
 18. Semenov V. F., Reveniuk P. S. Orhanizatsiini aspekty efektyvnoi mizhnarodnoi turystychnoi diialnosti. *Rozvytok metodiv upravlinnia ta hospodariuvannia na transporti*. 2022. № 2. S. 65-78.
 19. Zavadskykh H.M., Tebenko V.M. Innovatsii yak faktor ekonomichnoho zrostannia rehionu. *Innovations and prospects of world science. Proceedings of the 6th International scientific and practical conference*. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2022. P. 904-911.
 20. Yurii Kyrylov, Viktoriia Hranovska, Iryna Kolokolchukova, Alina Sakun, Kateryna Nikitenko, Yana Katsemir. (2020) Regional Diversification of Rural Territories with Limited Spatial Location of Green Tourism Objects. *Journal of Environmental Accounting and Management*. Vol. 8 (4) P. 351–363.